

A HAJLÉKTALAN EMBEREK VÁGYAI

Hajléktalan és nem hajléktalan férfiak motivációinak vizsgálata¹

KÁNTOR Árpád

ELTE PPK Magatartápszichológiai PhD-program

Tel.: 70 388 0223 • E-mail: knarpad@yahoo.com

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGOGIKUM KÖZPONT
TÁMOP 4.2.1./B-09/1/KMR-2010-0003

ÖSSZEFOGLALÓ

A hajléktalanellátás stratégiai szintű és gyakorlati területein egyaránt öröknek tűnő aktualitással találkozhatunk olyan kérdésekkel, mint például: Mi a hajléktalanellátás feladata? Milyen célok tekinthetők reálisnak ezen a területen? Mi jelent valódi segítséget a hajléktalanná vált ember számára? Hogyan támogatható valódi céljai elérésében? Mindez arra utal, hogy a hajléktalansorban élő emberek motiválása a hajléktalanellátás egyik kulcsproblémájának tekinthető.

Vizsgálatunkkal a fenti kérdések megválaszolásához akartunk támpontokat szolgáltatni, azt kutatva, hogy mely motivációk befolyásolják leginkább a hajléktalanná vált ember életét, illetve a hajtóerők tekintetében milyen különbségek tapasztalhatók hajléktalan és nem hajléktalan életet élő emberek között.

26 hajléktalan és 30 nem hajléktalan férfi motivációs profilját hasonlítottuk össze Jacqueline Royer Metamorfózisok tesztje segítségével. Az általános motivációs jellemzők vizsgálata mellett külön figyelmet fordítottunk annak a hajléktalanellátás gyakorlatában és a közvéleményben fel-felbukkanó közhiedelemnek a tesztelésére, miszerint a hajléktalan életmódot folytató személyek döntően olyan alapvető szükségletek kielégítéséért élnek, mint a fiziológiai szükségletek és a biztonság szükséglete, és nem motiváltak olyan, Maslow szükséglethierarchiája szerinti magasabb rendű szükségletek kielégítésére, mint az önmegvalósítás,

¹ Köszönet Dúll Andreának, Sallay Violának, Brózik Péternek, Bakó Tihamérnak, Iványi Gábornak, Surányi Zsuzsának, Diósi Eszternek, Vámosi Katának és az Oltalom Karitatív Egyesület dolgozóinak, valamint a vizsgálatban való részvételt vállaló hajléktalanoknak és lakással rendelkezőknek, hogy segítségükkel hozzájárultak jelen cikk létrejöttéhez.

a megértés és tudás kognitív szükséglete. Eredményeink egyrészt azt jelzik, hogy a fenti köz-hiedelem ellenére a hajléktalansorban élő emberek magasabb rendű értékekre ugyanannyira vágnak, mint a nem hajléktalanok. Másrészt pedig meglepetésünkre azt találtuk, hogy a hajléktalan és a nem hajléktalan férfiak motivációs világa közti legmarkánsabb különbség a maslow-i hierarchia legalján található, ugyanis a jelek szerint a hajléktalan férfiak sokkal kevésbé motiváltak fiziológiai szükségleteik kielégítésére, mint a nem hajléktalanok.

KIT NEVEZÜNK „HAJLÉKTALANNAK”?

Az utcán, maga alá húzott lábakkal heverő, ápolatlan, többnyire részegnek tűnő ember figurája a nagyvárosi életkép mindennapi szereplője. Ez a sajátos, különböző korokban és különböző kultúrákban újra meg újra előbukkanó „alak” napjainkban a „hajléktalan” nevet kapta. Ő olyan „helytelen” életformát testesít meg, amely többnyire az aktuális társadalmi renden kívüli. Sok szempontból végletes létformája miatt a „hajléktalan” az élet „normális”, konvencionálisan elfogadott medrének egyik leglátványosabb elhagyója (Kántor, 2005a).

Magyarországon a rendszerváltás előtt szinte teljesen ismeretlen volt a hajléktalanság, ha ugyanis „valaki a parkokban aludt, azt a rendőrök összeszedték, és ha nem volt munkahelye, a büntető törvénykönyv alapján közveszélyes munkakerülőnek minősítették” (Molnár és mtsai., 1992, idézi Lakatos, 1993, 9). 1993 után viszont rohamos változások szenttanúi lehettünk e téren is. Bekerült a hajléktalanság a tömegműediumok körébe, hajléktalandemonstrációkra került sor, megnyíltak az első menhelyek, s megindultak az első kísérletek a probléma lokalizálására és kezelésére.

A hajléktalanságra vonatkozó hatályos jogszabályt az 1993-as évi III. törvény tartalmazza. Ennek értelmében elkülöníthető egy ellátási és egy igazgatási típusú definíció. Ellátási szempontból az minősül hajléktalannak, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti, míg igazgatási szempontból hajléktalan az, akinek nincs bejelentett lakcíme, vagy lakcíme a hajléktalanszállás.

A szociális kérdések boncolgatásába gyakorlatibb szinten bekapcsolódó szakemberek a törvénybe foglalt meghatározásnál némileg rugalmasabb, a jelenség komplexitását jobban megragadó definíciókat is kínálnak.

Scott (1993) például a hajléktalan állapotra jellemző erőforrás hiányát, illetve az izolációs tendenciákat is megragadja, amikor „a hajléktalant” úgy definiálja, mint olyan személyt, aki nem rendelkezik megfelelő munkahellyel, megélhetést biztosító anyagi eszközökkel és közösségi kötelekkel (Komáromi, 1993).

Bényei, Gurály, Győri és Mezei (1999/2003) a hajléktalanságot társadalmi és személyes tényezők által meghatározott életformának tekinti, melynek kialakulásában és fennmaradásában, a személyes okokon és az individuális életpályán túl, fontos tényező az „effektív hajléktalanokat” és a „hajléktalan veszélyeztetetteket” érintő társadalmi és intézményi stratégiák összessége is (az idézőjelbe tett két kifejezés definiálását lásd lejjebb).

HOL VAN A HAJLÉKTALANSÁG HATÁRA?

A témánkra összpontosító kutatások nyomán az is kiderült, hogy amennyiben a jelenséget közelebbről megvizsgáljuk, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy nincs éles határvonal, amely elválasztaná a „hajléktalant” a „nem hajléktalantól”. A FEANTSA (Nemzetközi Hajléktalanügyi Szervezet) csoportosításával (lásd bővebben Koller, 2006) összhangban Bényei és munkatársai (1999/2003) az alábbi négy kategóriát javasolják a hajléktalanság különböző fokozatainak meghatározására:

1. FEDÉL NÉLKÜLIEK

– akik éjszakáikat közterületen, a szabad ég alatt vagy valamely nem lakhatást szolgáló zugban töltik.

2. EFFEKTÍV HAJLÉKTALANOK

– „fedél nélküliek”;

– vagy semmilyen stabil lakhatási lehetőséggel nem rendelkezők, akik nap mint nap meg kell küzdjenek azért, hogy éjszaka valahol megalhassanak (pl. hajléktalanellátó intézményekben alvók).

3. LAKÁSTALANOK

– „fedél nélküliek”;

– vagy „effektív hajléktalanok”;

– vagy stabilan nem lakásban, de lakhatást szolgáló helyiségben lakók (pl. munkásszállók, börtönök, bentlakásos intézmények lakói);

– vagy tartósan lakásban töltik éjszakájukat, de a lakás folyamatos használata fölött nem rendelkeznek (pl. albérlők, ágybérlők, szívdességi lakáshasználók).

4. OTTHONTALANOK

– „fedél nélküliek”;

– vagy „effektív hajléktalanok”;

– vagy „lakástalanok”;

– vagy lakásban lakók, akiknek lakása alkalmatlan arra, hogy benne családot alapítsanak és otthon rendezzenek be (pl. túlszűfolt vagy nagyon alacsony fizikai színvonalú lakásban lakók).

Mint az a fenti definíciós kísérletekből is kitűnik, a kérdésre, hogy „ki minősül hajléktalannak?”, többféle válasz adható. A hajléktalanság definiálása kapcsán a jelenséget különböző támpontokon keresztül ragadhatjuk meg (pl. fizikai lakóhely, szociális kötelékek, anyagi források, életforma stb.). A hajléktalan szó konkrét jelentésének ismerete nem elég a jelenség mélységi megértéséhez, mert az élet számtalan olyan példával szolgál, ami szétfeszíti a „hajléktalan az, akinek nincs saját rendelkezésű hajléka” definíció kereteit. A hajléktalanellátás gyakorlatában dolgozva találkozhatunk például olyan többnyire idős emberekkel, akik rendelkeznek ugyan saját tulajdonú lakással, de az elviselhetetlen magány és/vagy unalom elől menekülve lakásuktól távol, hajléktalan életformát folytatva élnek. Egy másik példa azon alkoholisták esete, akik saját lakásukat szenvedélyük, a szegényen vagy egyéb okok miatt elhagyva az utcát választják. Ha ritkán is, de olyan hajléktalanokkal is találkozhatunk, akik az utcán hazataláltak. Velük beszélgetve, a társaságukban időzve azt tapasztalhatjuk, hogy alapvetően jól érzik magukat és ebben a lakás nélküli létformában megtalálták a helyüket. Számtalan további, a jelenség komplexitását és sokértelműségét jelző példa közül jelen helyen mindössze még egyet

említek, és pedig korunk „elidegenedés” tünetét. Erre a jelenségre gondolva elképzelhető, hogy sok esetben fizikai értelemben jómódú, saját lakással rendelkező emberek lelkületükben, életvitelükben otthontalanok, illetve sok szempontból hajléktalanok (lásd pl. Scott, 1993 fentebb idézett definícióját, mely szerint a hajléktalanság egyik fő jele, ha valaki nem rendelkezik megfelelő közösségi kötelékekkel), mivel nincsen olyan szociofizikai lakhatásuk, amely biztosítaná számukra az otthonosságot, otthonnal rendelkezést, illetve a hazataláltság érzését.

Az eddigi definíciók döntően külső jellemzőkre támaszkodva határozták meg a hajléktalanságot. Ezt hívhatjuk „látható” vagy „külső hajléktalanságnak”. A „látható hajléktalanság” mindazon jellemzők összessége, melyek a társadalmunkban kialakult „hajléktalan” sztereotípiája jegyeiként azonosíthatók, így pl. a hajléktalan életforma, a hajléktalan külső, a hajléktalan viselkedés, fizikai hajlék hiánya, koldulás stb.

Emellett azonban fontos figyelmet adnunk a jelenség élményoldalának is. Lényeges kérdések ugyanis, hogy milyen érzés, milyen élmény hajléktalannak lenni és milyen a „hajléktalan lelkület”.

A „külső” vagy „effektív” hajléktalanság mellett beszélhetnénk „belső, lelki hajléktalanságról” vagy „hajléktalan lelkületről” is, ami a hajléktalanság szubjektív élményét takarja.

Bényei és munkatársai (1999) a hajléktalanság ezen aspektusáról a következőket írja: „A különböző élethelyzetek változása során az emberek maguk is szubjektív változó formában élnek meg helyzetük mibenlétét, s ennek függvényében identifikálják magukat hajléktalannak egy-egy stáció esetén: akkor, amikor fedél nélkül maradnak, vagy már akkor, amikor éppen elvesztették stabil lakhatásukat, illetve akkor, amikor nem találják helyüket zsúfolt és lakhatatlan »lakásukban«” (Bényei és mtsai., 1999, 11).

A továbbiakban a hajléktalan lelkület egyik jelentős dimenziója, a hajléktalan ember motivációs világa felé haladunk tovább, először általánosságban lesz szó a jelen vizsgálat háttérét adó motivációs elméletről, majd bemutatásra kerül néhány lényeges, a hajléktalan emberek motivációs rendszeréhez kapcsolódó kutatás.

MASLOW SZÜKSÉGLETHIERARCHIÁJA A HAJLÉKTALANELLÁTÁSBAN

Az emberi motiváció kapcsán született nagyszámú elmélet közül a hajléktalanellátásban érintettek – pszichológusok, szociális munkások – körében Maslow (1943, 1962, 1968) szükséglethierarchiája az egyik legelterjedtebb, és több külföldi tanulmányban is tárgyalták a hajléktalanok motivációs rendszerét, ezt az elméleti keretet használva viszonyítási alapként (lásd Saleebey, 2000; Sumerlin és mtsai., 1992, 1997, 2000).

Abraham Maslow (1943/1970) a „motivációs piramis” megalkotásával (1. ábra) az emberi szükségletek rendszerbe foglalására tett kísérletet. (Maslow jól ismert ábrájának közlése mellett döntöttünk, mivel annak pontos felelevenítése vizsgálati eredményeim értelmezéséhez elengedhetetlenül fontos.) Az általa létrehozott hierarchikus modellben a különböző szükségletek erősségük alapján foglalnak helyet. A piramis alján helyezkednek el a legerősebb és egyben legalapvetőbb (emberre és állatra egyaránt jellemző) szükségletek, a piramis csúcsa felé haladva pedig egyre inkább csak az emberre jellemző „magasabb rendű” szükségletek láthatók.

1. ábra. Maslow motivációpiramisa (Maslow, 1970 alapján)

A motivációpiramison belül az egyes szükségleteket Maslow két nagyobb csoportba osztotta (lásd 1. ábra). Az egyik csoportba a hierarchia alsó négy szintjén elhelyezkedő „deficit- vagy hiányszükségletek” tartoznak. Ezek közös jellemzője, hogy kielégülésük után megszűnnek hatni. A hierarchia fennmaradó három szükségletének közös jellemzője, hogy nincs meghatározott, elérendő céljuk, illetve végállapotuk, ehelyett esetükben maga a viselkedés a cél, a folytonos előrehaladás, a fejlődés. A szükségletek második csoportjának Maslow a „lét- vagy növekedési szükséglet” nevet adta (Komlósi, 2001).

Maslow eredeti rendszerének egyik legvitatottabb tétele az, hogy az alacsonyabb szinten lévő motívumok kielégítése nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a magasabb szintű szükségletek dominánssá válhassanak. Ehhez a feltevéshez kapcsolódik Saleebey (2000) beszámolója is, melyben arról ír, hogy a szociális ellátásban dolgozóknak műhelyeket tartva gyakran találkozott azzal a véleménnyel, hogy nincs értelme magasabb rendű szükségletekkel foglalkozni olyan emberek esetén, akik éheznek, hajléktalanok, súlyos szegénységgel küzdenek, vagy épp krízisben vannak. Ennek a véleménynek az alátámasztására – írja Saleebey – leggyakrabban Maslow szükséglethierarchia-rendszerét szokták idézni, arra hivatkozva, hogy minden alsóbb rendű szükséglet (pl. fiziológiai szükségletek, biztonság szükséglete) ki kell legyen elégítve ahhoz, hogy a személyt magasabb rendű szükségletek (pl. kognitív szükségletek, az önmegvalósítás szükséglete) kezdjék foglalkoztatni. Saleebey szerint ez egy meglehetősen súlyos és gyakorlati következményekkel járó hibás feltevés, amit többek között a maslow-i elmélet félreértelmezése táplál. Szerinte ugyanis optimális esetben a krízisbe jutott ember esetén az alapvető hiányszükségletek kielégítése és a növekedési szükségletekkel való foglalkozás párhuzamosan történik, nem pedig egymástól élesen elválasztva. Fontos itt azt is kiemelnünk, hogy a szükségletek kötötten hierarchikus rendszeréről vallott nézeteit élete utolsó éveiben maga Maslow is visszavonta (Saleebey, 2000; Tillier, 2008). Posztumusz munkájában (Maslow, 1971/1976) elismerte, hogy a szükségletek hierarchiája nem mindig az általa megajánlott modell szerint szerveződik, és bizonyos esetekben előfordul, hogy az önmegvalósítás vágya felülírja a fiziológiai szükségleteket.

Sumerlin és Norman (1992) vizsgálata szintén azt igazolta, hogy az önmegvalósításnak nem elengedhetetlen alapfeltétele a fiziológiai és biztonsági szükségletek kielégülése. Vizsgálatukban hajléktalanok és főiskolai hallgatók önmegvalósítás-pontszámait hasonlították össze, és meglepő módon nem találtak számottevő különbséget. A hajléktalanok 39%-a önmagát

annak ellenére boldog embernek vallotta, hogy nap mint nap küzdelmes harcot kell folytatniuk az élelemért és a biztonságért. Mindez a szerzők szerint arra utal, hogy az érintetteknel tetten érhető az a belső erő, amit az önmegvalósító ember egyik legjellemzőbb sajátosságaként szoktak emlegetni.

Sumerlin és Bundrick (2000) egy újabb, szintén hajléktalanokkal kapcsolatos vizsgálatuk konklúziójaként kiemelték, hogy a jelek szerint a boldogság nem egyszerűen egy hedonisztikus konstruktum, hanem magasabb célhoz és az önmegvalósításhoz kapcsolódik.

Katsching (1998) a pszichiátriai kezelés súlypontjainak kérdéskörét vizsgálva azt találta, hogy a tartós, pozitív életminőségbeli változás szempontjából a klasszikus pszichiátriai ellátás intézményes keretei által biztosított stabilabb és nagyobb fizikai és fiziológiai biztonság-nál fontosabb a közösségi életben való részvétel és a függetlenség megélése.

Az utóbbi két vizsgálati eredmény alapján feltételezhető, hogy a hajléktalanná vált emberek életében is döntő szerepet játszanak olyan, a maslow-i hierarchia szerint magasabb rendű szükségletek, mint a szeretet, a megbecsülés és az önmegvalósítás szükséglete.

A fentiek alapján megkérdőjeleződik a közkeletű álláspont, miszerint a hajléktalan embernek „mindössze” a szükséglethierarchia legalján szereplő hiányszükségletek kielégítése jelent valódi segítséget (ezek közül is elsősorban a fiziológiai és biztonsági szükségletek kielégítése, tehát szállás, ruházat, tisztálkodási lehetőség és élelem). A külföldi kutatások alapján úgy tűnik, hogy a hiányszükségletek mellett még a legnagyobb szükségben szenvedő emberek esetén is fontos motiváló szerepet játszanak a növekedési szükségletek.

Végül a növekedési szükségletek aktivitására utal az a jelentős művészeti tevékenység is, amellyel az effektív hajléktalanok körében találkozhatunk. Az elmúlt húsz év alatt meglehetősen népesre duzzadt a hajléktalansorban élő emberektől származó irodalmi és képzőművészeti alkotásokat bemutató kiadványok száma (lásd például Czeglédi, 2004; Háty, 2004; Molnár, 2008).

A most következő vizsgálat célja hazai mintán és egy újabb módszerrel tesztelni a hajléktalan emberek motivációs életét, mindezzel ugyanis további támpontokat szeretnék szolgáltatni „a hajléktalan lelkület” megértéséhez.

A VIZSGÁLAT BEMUTATÁSA

A felhasznált módszer

A vizsgálatban felhasznált Metamorfózisok tesztje (Szőnyi, 1998) olyan, a verbális projektív tesztek körébe tartozó eljárás, amely a személyiség motivációs struktúrájának és értékvonzásainak feltárását célozza meg.

A teszt három részből épül fel: egy pozitív, egy negatív és egy kiegészítő részből. A pozitív rész elején a következő instrukciót olvashatja a kitöltő:

„Képzeld el, hogy van egy varázsló, mint a mesékben, aki most elvarázsolja, de szabad választást hagy abban, hogy mivé.”

Ezt követően 20 kategóriát olvashat, melyek közül ilyen formában olvasható az első:

„Tehát, ha ez a varázsló most állattá varázsolná, milyen állat szeretne lenni?

Miért?.....”

Majd ezt követi a többi 19 kategória.

A negatív rész ugyanilyen struktúrájú, a pozitívtól pusztán kezdeti instrukciójában tér el, ez ugyanis így hangzik:

„A varázsló most már nem ad szabad választási lehetőséget, csak annyi szabadságot hagy meg, hogy megválaszthatja, mivé ne varázsolja semmiképp.”

Mind a pozitív, mind a negatív rész kategóriái két kérdést tartalmaznak. Az első kérdés, mindegyik esetben, az adott kategóriába tartozó szimbólum megnevezését kéri a válaszolótól. A második, „miért?” kérdés a választás indoklására kéri fel a vizsgált személyt, így segítségével a kapott szimbolikus tartalomhoz tartozó motivációs komponensről is információt szerezhetünk.

A tesztet a kiegészítő rész zárja, amely 11 kérdést tartalmaz, melyek direkt módon rákérdeznek a vizsgált személy vágyaira.

A vizsgálat során a pozitív és a negatív részben kapott válaszokat független kódolók bevonásával a maslow-i szükséglet-hierarchia egyes kategóriáiba soroltattuk be, annak érdekében, hogy a vizsgált személyek motivációs életével kapcsolatos strukturált információkhoz jussunk. (A felhasznált kódolólapot a melléklet tartalmazza.)

A következők miatt esett a választás Jacqueline Royer Metamorfózisok tesztjére:

- Ez az eljárás játékos, varázslatos légkörével kiválóan alkalmas a projekciós gát oldására. Az volt az elvárásom, hogy segítségével sikerül használható válaszokat kapni a többnyire nehezen megnyíló hajléktalanként élő személyektől is.
- Segítségével oly módon nyerhetünk információkat a személyiség motivációs struktúrájáról és értékvonásairól, hogy közben a tesztelt számára, szimbólumokban megfogalmazott projekciói révén, meg van könnyítve a tudatosítás (Szőnyi, 1998).
- Esetében olyan, eredetileg „counseling” jellegű pszichológiai foglalkozásokra kidolgozott és jelenleg is főleg a gyermekpszichológusok által használt tesztről van szó, amellyel a vizsgált csoportok tagjai valószínűleg még sosem találkoztak, s így a hajléktalanellátó rendszer adminisztrációján edződött hajléktalan személyek számára is új és a vizsgálati helyzetben tartó élményt jelenthet.

Elvárások

A hajléktalan és a nem hajléktalan férfiak motivációs élete nem tér el egymástól:

- sem a hiányszükségletek,
 - a fiziológiai szükségletek,
 - a biztonsági szükségletek,
 - a szeretet szükséglete,
 - és a megbecsülés szükséglete
- sem pedig a növekedési szükségletek
 - a esztétikai szükségletek,
 - a kognitív szükségletek,
 - az önmegvalósítás szükséglete terén.

A vizsgálat menete

I. A tesztek felvétele. A tesztek felvételére több helyszínen került sor. Hajléktalan állapotban lévő emberekkel az Oltalom Karitatív Egyesület Dankó utcai kórházában,² annak nappali melegedőjében, illetve Budapest különböző pontjain, az utcán töltöttük ki a tesztet. A vizsgálatban részt vevő személyeket azzal a kéréssel kerestük meg, hogy segítsenek egy iskolai feladat elvégzésében. Kontrollszemélyeket az ismeretségi körünk segítségével, hólabdamódszert alkalmazva találtunk. A teszt kérdései szóban hangzottak el, a válaszokat pedig írásban rögzítettük.

II. A tesztfelvétel során kapott válaszok lekódolása a maslow-i szükséglethierarchia egyes kategóriáiba. Az azonosító kóddal ellátott jegyzőkönyveket (melyek felsorolásszerűen, a teszt kerete nélkül tartalmazták a vizsgálati személyek szó szerinti válaszait) három független kódoló (a kutatás korábbi szakaszában részt nem vevő pszichológushallgató) kapta meg. Arra kértük őket, hogy a jegyzőkönyveken végighaladva, minden egyes kategória esetén ítéljék meg és rögzítsék, hogy a jegyzőkönyvben szereplő válasz a maslow-i szükséglethierarchia mely szintjéhez tartozó motivációt vagy több válasz esetén motivációkat jelez. A kódolók munkáját egy kódolási útmutató segítette (*lásd mellékelve*), melyben a hét motivációs körhöz tartozó kulcsmotívumok szerepelnek (Maslow, 1943/1970). A kódolás során az egyéb kategóriába kerültek a maslow-i rendszerbe be nem sorolhatónak ítélt válaszok.

III. A kódolóktól kapott válaszok feldolgozása. A kódolók közötti egyezés magas (a megbízhatósági mutatókat összegezve a Cohen-kappa értéke 0,76) volt, így a kódolás segítségével kapott eredményeket megbízhatónak tekintettük, az adatok feldolgozásánál pedig minden választ figyelembe vettünk.

Vizsgált személyek

A vizsgálatba bekerülő személyek kiválasztásánál a magyarországi hajléktalanpopuláció demográfiai adatait vettük alapul³. A hajléktalancsoportba olyan személyek kerültek, akik az „effektív hajléktalanok” csoportjába tartoznak. Arra törekedve, hogy a hajléktalancsoport életkor és iskolai végzettség tekintetében reprezentatív legyen. A hajléktalancsoport mellé illesztett kontrollmódszerrel történt a 30 főből álló nem hajléktalan minta kiválasztása. A két csoport életkorbeli sajátságait és iskolai végzettség szerinti megoszlását az 1. táblázat tartalmazza.

² Az Oltalom Karitatív Egyesület egy kifejezetten hajléktalan személyek ellátását végző kórházat működtet Budapesten, a VIII. kerületi Dankó utcában.

³ Szociológiai kutatások tanúsága szerint a hajléktalanok kb. 80–85%-a férfi. Életkorukról elmondható, hogy mintegy 75–82%-uk 30 és 60 év közé esik. A populáció iskolai végzettségét tekintve pedig döntő többségük (90–97%) elvégezte a 8 általánost, viszont nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel (94–98%) (Lakatos, 1993; Bényei és mtsai., 1999; Kovács, 2000; Kovács, 2002; Bánlaky, 2001).

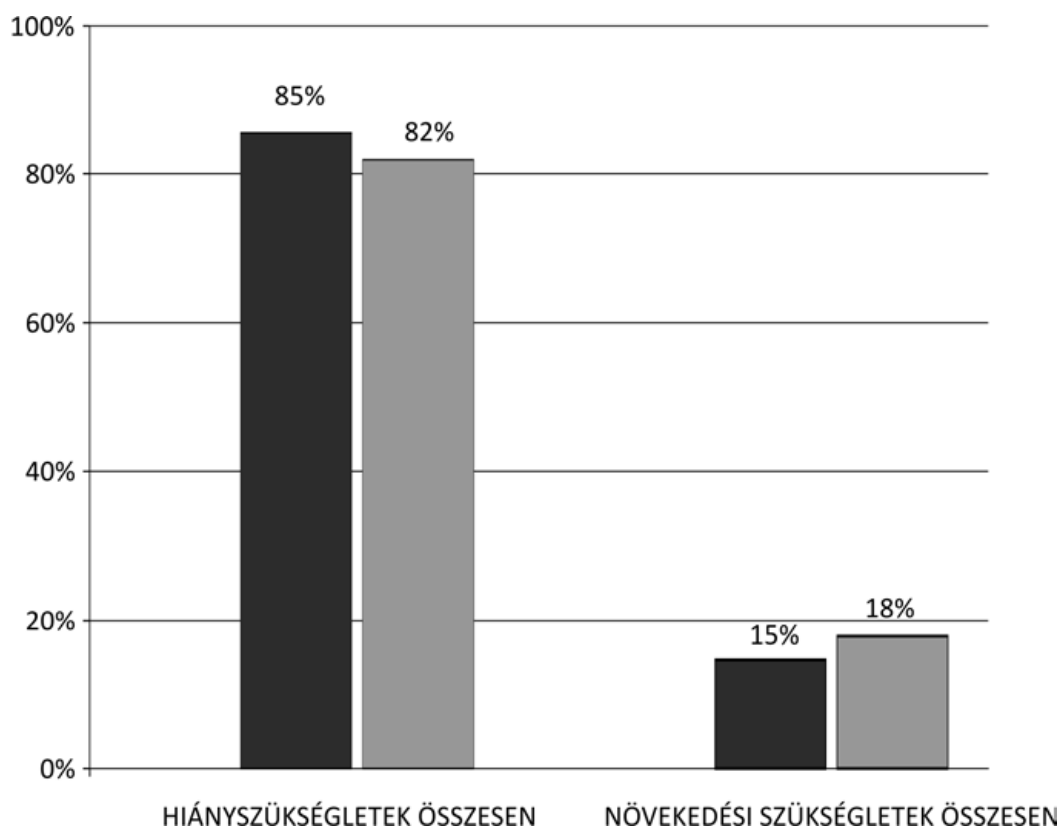
1. táblázat. A vizsgálati személyek csoportonkénti életkormegoszlása

Vizsgált csoportok	Csoportlétszám (fő)	Életkor (átlag/szórás)	Iskolai végzettség
Hajléktalan férfiak	26	46,73 (6,83)	Kevesebb mint 8 ált.: 2 fő 8 ált. – középfokú végzettség: 23 fő Felsőfokú végzettség: 1 fő
Kontrollférfiak	31	43 (10,49)	Kevesebb mint 8 ált.: 2 fő 8 ált. – középfokú végzettség: 27 fő Felsőfokú végzettség: 2 fő

EREDMÉNYEK

A vizsgálati eredmények statisztikai elemzéséhez az „SPSS 15.0 for Windows” statisztikai programcsomagot használtuk.

Mindkét csoport esetén a hiányszükségleteket jelző válaszok voltak túlsúlyban (lásd a 3. ábrát). A két csoport viszonyát vizsgálva azt láthatjuk, hogy a hajléktalancsoportnál létszükségletekre utaló válaszok kisebb és növekedési szükségletekre utaló válaszok nagyobb százalékban fordultak elő, de az eltérés nem szignifikáns.

2. ábra. A maslow-i szükséglet hierarchia szerinti hiány- és növekedési szükségletek előfordulásának százalékos aránya a két csoport esetén

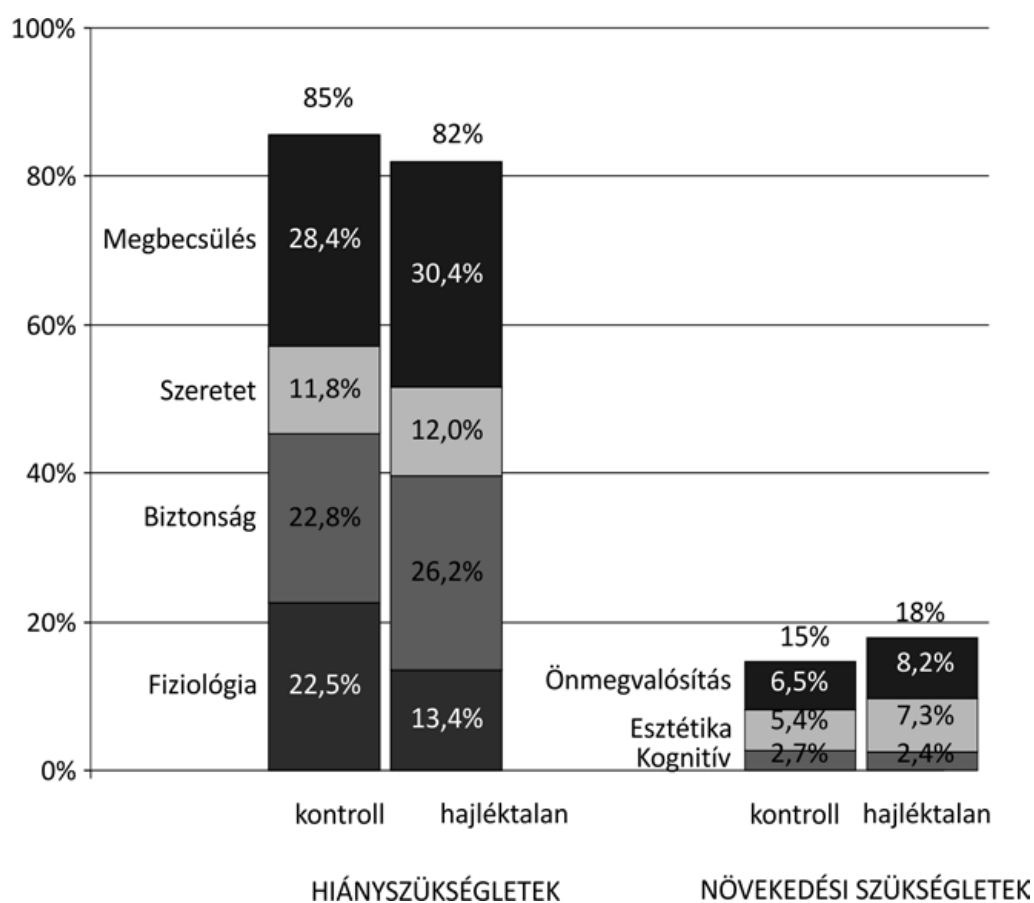
A két fő szükségleti körön belüli különbségeket a 4. ábra szemlélteti. Láthatjuk, hogy mindkét csoport válaszai közt a négy hiányszükséglet szerepel a legnagyobb súllyal. Továbbá látható, hogy a hajléktalanok és a kontrollszemélyek válaszai csak a fiziológiai szükségleti szinten eredményeznek számottevő különbséget a válaszok szükségleti szintenkénti arányaiban: a kontrollszemélyek esetében a szükségleteknek jelentősen nagyobb hányadát képezik fiziológiai szükségletek, mint hajléktalanok esetében.

A két csoport közti különbségeket kétmintás t-próbával ellenőriztük. A próba eredményeit a 2. táblázat tartalmazza. A táblázatban kijelölt sorok a szignifikáns különbségeket jelzik. Azt láthatjuk, hogy a két csoport közt mindössze a fiziológiai szükségletek terén szignifikáns a különbség (t-érték: 3,81, 0,1%-os szignifikanciaszinten).

AZ EREDMÉNYEK MEGVITATÁSA

Jelen vizsgálat eredményei szerint a hajléktalan férfiak kevésbé motiváltak fiziológiai szükségleteik kielégítésére, mint a nem hajléktalanok, ettől eltekintve pedig a két csoport motivációk tekintetében azonos.

A két csoport közti hasonlóság – összhangban Saleebey (2000), Tillier (2008), valamint Sumerlin és Norman (1992) beszámolójával – azt jelzi, hogy téves az a vélekedés, miszerint

3. ábra. A motivációk motivációkörönkénti százalékos eloszlása a két szükségletcsoport esetén

2. táblázat. A hajléktalan- és a kontrollcsoport összehasonlítása a Maslow-féle szükséglet-hierarchia egyes szintjein a motivációk számát és a motivációk százalékos arányát alapul véve

	Kontroll		Hajléktalan		Együttesen		T érték	Szig	Szignifikáns-e	
	ÁTLAG	SZÓRÁS	ÁTLAG	SZÓRÁS	ÁTLAG	SZÓRÁS				
Motivációk száma	FIZIOLÓGIA	6,4	3,3	3,6	2,2	5,1	3,1	3,81	0,00	0,1%-os szinten
	BIZTONSÁG	6,9	3,1	7,3	3,9	7,1	3,4	-0,38	0,70	
	SZERETET	3,4	1,8	3,3	2,5	3,3	2,1	0,20	0,84	
	MEGBECSÜLÉS	8,5	3,8	8,6	5,4	8,6	4,5	-0,11	0,91	
	KOGNITÍV	0,9	1,2	0,8	0,9	0,8	1,0	0,38	0,71	
	ESZTÉTIKA	1,6	1,6	1,9	1,8	1,7	1,7	-0,81	0,42	
	ÖNMEGVALÓSÍTÁS	2,0	2,0	2,1	1,8	2,0	1,9	-0,25	0,80	
	HIÁNYSZÜKSÉGLETEK	25,1	7,3	22,8	9,4	24,1	8,3	1,06	0,30	
	NÖVEKEDÉSI SZÜKSÉGLETEK	4,4	3,6	4,8	2,6	4,6	3,2	-0,47	0,64	
	SZÜKSÉGLETEK ÖSSZESEN	29,5	8,1	27,5	10,8	28,6	9,4	0,78	0,44	
Motivációk %-os aránya	FIZIOLÓGIA	22,5%	12,0%	13,4%	8,6%	18,3%	11,5%	3,32	0,00	0,1%-os szinten
	BIZTONSÁG	22,8%	6,6%	26,2%	13,4%	24,3%	10,3%	-1,19	0,24	
	SZERETET	11,8%	5,9%	12,0%	8,5%	11,9%	7,1%	-0,07	0,94	
	MEGBECSÜLÉS	28,4%	9,1%	30,5%	10,6%	29,3%	9,8%	-0,80	0,43	
	KOGNITÍV	2,7%	3,5%	2,4%	2,7%	2,6%	3,1%	0,28	0,78	
	ESZTÉTIKA	5,4%	5,3%	7,3%	7,5%	6,3%	6,4%	-1,13	0,27	
	ÖNMEGVALÓSÍTÁS	6,5%	5,9%	8,2%	7,5%	7,3%	6,7%	-0,91	0,37	
	HIÁNYSZÜKSÉGLETEK	85,4%	10,1%	82,0%	8,8%	83,9%	9,6%	1,36	0,18	
	NÖVEKEDÉSI SZÜKSÉGLETEK	14,6%	10,1%	18,0%	8,8%	16,1%	9,6%	-1,36	0,18	

a hajléktalan emberek kevesebb növekedési szükséglettel és több hiányszükséglettel rendelkeznek, mint a nem hajléktalanok. Nem igaz tehát az, hogy a hajléktalan férfiak pusztán alacsonyabb rendű szükségleteik kielégítésére motiváltak és így téves az a feltevés is, mely szerint a hajléktalanok életét pusztán az ital-, élelem- és pénzszerzés motiválja.

Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni azt az előre nem várt és figyelmet érdemlő eredményt, mely szerint a kontrollszemélyek szignifikánsan több fiziológiai szükséglettel rendelkeznek, mint a hajléktalanok. Ezen érdekes eredmény háttérben véleményünk szerint az áll, hogy az utcán élve az alapvető fiziológiai szükségletek kielégítése jóval nehezebb, mint „otthon”, egy olyan környezetben, amelyet többek között éppen abból a célból alakítunk ki, hogy szükségleteink megfelelő mértékben és formában kielégüljenek. Egy elég jó otthon biztonságot ad és kényelmes. Rendszeres táplálkozáshoz, higiéniai szükségletek kielégítéséhez, pihenéshez megfelelő háttérrel biztosít. Az utcán a fiziológiai szükségletek kielégítése jelentős akadályokba ütközik. Itt ugyanis nagy valószínűséggel nem találunk állandó és biztonságos saját helyet. Így a kapott eredmény (a fiziológiai szükségletek kielégítésére való alulmotiváltság) egyik lehetséges magyarázata egyfajta állandósult lemondás lehet, a fiziológiai szükségleteket érintő tanult tehetetlenség. Úgy tűnik, a hajléktalansorban élő ember sok esetben fiziológiai szükségletei rendszeres kielégítetlenségének következtében mintegy belenyugszik a fiziológiai szintű nélkülözésbe. Mindez összecseng Molnár (2002) azon észrevételével, miszerint a hajléktalan emberek között nagyon gyakori egy a tanult tehetetlenségből fakadó depresszió. Oross (1994) álláspontja is ez irányba mutat, ugyanis szerinte „a betegségüket tudó, sőt fájdalmakat is napirenden tapasztaló hajléktalan emberek java része – sokszor lelki önfeladásuk következtében – nem törődik egészségi állapotával; elkieseredett, az alkoholhoz folyamodik, mintegy fájdalomcsillapítóként” (151. o.).

Vizsgálatunk eredményei a hajléktalanellátás gyakorlata szempontjából is relevanciával bírnak. Az, hogy a hajléktalan és a nem hajléktalan férfiak motivációs profilja sok szempontból ugyanolyan, az irányba mutat, hogy egy hajléktalanná vált férfi motiválása esetén sok szempontból ugyanolyan nehézségekre számíthatunk, mint a nem hajléktalanoknál. És egyben a hajléktalanná vált férfiak ugyanúgy, azonos elvek mentén motiválhatók, mint a nem hajléktalanok. Ugyanakkor külön hangsúlyt érdemes fektetni a hajléktalan férfiak fiziológiai szükségleteinek kielégítésére (illetve a fiziológiai szükségletek kielégítésére való motiváció erősítésére), mivel ezen irányú szükségleteik kielégítésére csökkent mértékű motivációval rendelkeznek. Eredményeink alapján úgy tűnik, hogy a rendszertelen és nem egészséges étkezésük, tisztálkodási hiányosságaiak háttérben (amellett, hogy az utcán élve valóban nehéz fiziológiai szükségleteinket kielégíteni) sok esetben a tisztálkodásra és megfelelő táplálkozásra való igény leépülése áll, és nem feltétlenül pénzhiány vagy az adott szükséglet kielégítésére való lehetőség hiánya. Ezt jelzi az is, hogy hajléktalan emberekkel dolgozva sokszor találkozunk ezzel a fájdalmas jelenséggel, hogy az átmenetileg ellátott hajléktalan kétségbeesetten kifakad, hogy most, hogy végre jóllakott és újra megtapasztalhatta a rendezett, védett környezet előnyeit, még jobban fog szenvedni az utcán.

A hajléktalansorban élő férfiak biztonság- és szeretetszükséglete, kognitív szükségletei, esztétikumra, szépségre való igénye, illetve önmegvalósítási szükséglete megtartott. Ugyanakkor magasabb rendű szükségleteik kielégítésére sokkal korlátozottabb lehetőségekkel rendelkeznek, mint lakással rendelkező társaik. A jelen lévő szükséglet és a kielégítésére való képtelenség esetükben minden bizonnyal komoly stresszforrás és elképzelhető, hogy a hajléktalanok körében tapasztalt deviáns megnyilvánulások bizonyos része ezzel magyarázható. Ezért külön hangsúlyt érdemes fektetni hajléktalanok esetén a háttérben jelen lévő magasabb rendű szükségletek kielégítésére, így például a kreatív önkifejezési módok támogatására (irodalmi, képzőművészeti tevékenységek, kulturális programok, önkifejezést fejlesztő tréningek stb.).

A hajléktalan ember motivációjának kérdését érinti az a tény is, hogy életformája fokozottan stigmatizált. Ezért esetében külön hangsúlyt érdemel az a kérdés, hogy milyen eszközökkel, illetve milyen segítő attitűddel mozdítható ki a stigmatizáció által terhelt (sőt sok esetben gerjesztett), gyakran önfeladással, reményvesztettséggel, fásultsággal jellemezhető állapotából. A hajléktalanokat érintő attitűd Magyarországon (és egyben a 21. századi világ jelentős hányadában) egyértelműen negatív (pl. Molnár, 1995). Az uralkodó közhiedelem szerint a hajléktalan vesztes, elveszett, csődbe jutott, lecsúszott, haszontalan életű ember, akinek a létformája elfogadhatatlan (Kántor, 2005b). A hajléktalanellátás gyakorlatában dolgozva szembejövő, hogy a nincstelenséget sújtó átokszerű, egyértelműen negatív stigma milyen nagy mértékben megnehezíti a hajléktalan élethelyzetbe sodródott ember önfelfogadását, önbecsülését és megküzdését. Ugyanakkor fontos azt is szem előtt tartanunk, hogy a hajléktalanság egyértelműen negatív megítélése nem törvényszerű, és minden bizonnyal nagyban összefügg korunk pénzalapú és fizikaisiker-orientált emberideáljával. Ennek jele az is, hogy míg más korokban, illetve kultúrákban többnyire volt a hajléktalantársadalomnak legalább egy olyan rétege (pl. az indiai szádruk vagy a 3–4. századi Egyiptom és Szíria nehezen definiálható kolduzó remetéi) (Caner, 2002; Rosen, 2006), amely elfogadásban (sok esetben köztisztelőben) részesült, addig manapság a nyugati kultúrában szinte elképzelhetetlennek tartjuk, hogy valaki

az utcán értékes életet élhet. A szegénység, nincstelenség és ezen belül a hajléktalanság megítélése nem volt mindig ilyen. A hajléktalansorban élő nem minden időben számított irányvesztett nyomorultnak, a koldus pedig sok esetben isteni védelem alatt állt. Más történelmi korszakok, illetve kultúrák felé tekintve láthatjuk, hogy olyan időkben, amikor a szegénység a többséget érintette és a nincstelenség még a mainál is sokkal általánosabb volt, a nélkülözést társadalmi szinten is jobban tolerálták, ugyanis szembetűnőbb volt, hogy boldogulni és a fizikai világ követelményeinek megfelelni sok esetben nagyon nehéz. Ma ezzel a ténnyel kevésbé vagyunk harmóniában, holott társadalmunk jelentős része eladósodott, lépten-nyomon azzal szembe-sülünk, hogy emberek tömegei élnek létminimum környékén, és azt láthatjuk, hogy felpörgött világunk sodra pillanatok alatt lesöpör a munkaerőpiacról olyan szakmákat, amelyek sokaknak hosszú évtizedeken keresztül jelentettek megélhetést.

ZÁRÓGONDOLATOK

A kis elemszám és viszonylag egyszerű vizsgálati elrendezés ellenére a kutatási eredmények publikálása mellett döntöttünk, mivel a kapott eredményeket továbbgondolásra és megosztásra érdemesnek tartom. Ugyanakkor a vizsgálatot érdemes lenne nagyobb mintán megismételni, annak érdekében, hogy tisztázni lehessen, a kapott nem szignifikáns különbségek valódi eltérést jelentenek-e, vagy ténylegesen jelentéktelenek. Emellett érdemes lenne a hajléktalan-ként élő emberek motivációját más vizsgálóeljárásokkal is tesztelni és ezáltal kiszűrni a jelen módszertől származó esetleges torzításokat. Fontos lenne egy olyan vizsgálat, amely a viselkedési jellemzők elemzésére is kitér, ugyanis ez alapján többet megtudhatnánk arról, hogy a motivációs élet dinamikája milyen módon jelenik meg a hajléktalan életvitel során.

A vizsgálatot érdemes lenne kiterjeszteni a hajléktalan nőkre és gyermekekre is, mert igaz ugyan, hogy a hajléktalanpopulációban arányuk kisebb, mint a férfiaké, viszont esetükben fokozott figyelmet igénylő, sokszorosan veszélyeztetett és minden bizonnyal a hajléktalan férfiakétól különböző szükségletekkel és motivációs profillal rendelkező hajléktalancsoportról van szó. Mindemellett pedig – nemzetközi statisztikákat alapul véve (pl. Rosenberg et al., 1991) – sajnos könnyen elképzelhető, hogy a nők és a családok aránya a hajléktalanok között Magyarországon is nőni fog. Végezetül érdemes lenne a vizsgálatot a hajléktalan – nem hajléktalan dichotómiából kilépve a hajléktalan – nem hajléktalan dimenzió mentén több (különböző mértékben hajléktalan, illetve otthonos) csoport összehasonlításával is elvégezni.

Sokszor nem egyszerű a szegénységet, tehetetlenséget látni, és nem egyszerű a hajléktalanság rémével farkasszemmel nézni, ugyanakkor ez a jelenség is letagadhatatlanul közös valóságunk része, ami elől, akármennyire is szeretnénk, elmenekülni nem lehet. Ugyanakkor a hajléktalanjelenséget magunkhoz közelebb engedve, a hajléktalan emberekkel közösséget vállalva empátiás készségünk, élményvilágunk, realitásérzékünk és életünk gazdagodhat.

SUMMARY

DESIRES OF THE HOMELESS

A survey on the motivations of homeless and non-homeless men

In the area of homeless care, be it either strategical or practical in nature, we face the continuous actuality of such questions as: What would be the role of homeless care? What kind of aims could be regarded as realistic in this field? What would real aid be for a person who has become homeless? How could this person be supported to achieve his real goals? All these implies that the motivation of the homeless may be regarded as a key problem of homeless care.

The point of our survey was to provide guidelines for answering the above questions, through searching for motivations with the greatest influence in the life of a homeless person, and for the differences in the motivational forces of homeless and non-homeless people.

We have made a comparison between the motivational profiles of 26 homeless and 30 non-homeless men, using Jacqueline Royer's Test of Metamorphoses. Beside the analysis of general motivational features, we payed special attention to test the public belief that appears frequently in the practice of homeless care and also in public opinion, namely: homeless people's chief concern would be satisfying such needs as physiological needs and the need for safety, and they are not motivated in satisfying the higher needs of Maslow's Hierarchy of Needs, such as self-realization, understanding and the cognitive need for knowledge.

Our results indicate that contrary to the above public belief, the homeless have the same desire for higher needs as the non-homeless people. On the other hand, we were quite surprised to have found that the most significant difference between homeless and non-homeless men could be identified on the very basis of Maslow's Hierarchy, as it seems that homeless men are much less motivated in satisfying their physiological needs than non-homeless men are.

IRODALOM

- BÁNLAKY P. (2001): Hajléktalanok. Gyorsjelentés egy 2001. decemberi adatfelvétélről. In: *Az Oltalom karitatív Egyesület 2001. évi beszámolója*. Oltalom Karitatív Egyesület, Budapest. 33–46.
- BÉNYEI Z., GURÁLY Z., GYŐRI P., MEZEI Gy. (1999/2003): Tíz év után. Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról. 1999. In: Breitner és mtsai. (szerk.): *Otthonatlanul... Tégy az emberért!* Menhely Alapítvány, Budapesti Módszertani és Szociális Központ és Intézményei, Budapest. 5–40.
- CANER, D. (2002): *Wandering, Begging Monks*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.
- CZEGLÉDI I. (2004): Az első magyar népszálló. Otthonatlanul... *XIII. Kerületi Hírnök*, X. évf. 20. szám. 6.
- GABBARD, W. J. (2005): Spirituality and religiosity of homeless individuals: Implications for psychosocial rehabilitation and mental health intervention. Dissertation Abstracts International Section A. *Humanities and Social Sciences*, 65 (12-A). 4721.

- HÁY J. (szerk.) (2004): *Alkonyzóna – Hajléktalan művészek antológiája*. Barrus Könyvkiadó, Budapest.
- KÁNTOR Á. (2005A): A hajléktalanság földrajza? – A hajléktalan jelenség üzenetei. In: Süli-Zakar I. (szerk.): „*Tájak – Régiók – Települések...*” Didakt, Debrecen. 342–350.
- KÁNTOR Á. (2005b): Egy gyökértelen állapot krízise, a „felnőttkori szociális újraközeledési krízis.” Diplomadolgozat. KRE, BTK, Budapest.
- KATSCHING, H. (1998): Quality of life for patients in the community. *European Psychiatry*, 13/4. 180–180.
- KOLLER B. E. (2006): Az otthontalanság pszichológiai hatása a hajléktalan életmóddal kapcsolatba kerülő személyek identitásváltozásában. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 7. 329–345.
- KOMÁROMI É. (1993): A hajléktalanság mentálhigiénéje. *Szenvedélybetegségek*, 1993/5. 381–390.
- Komlósi V. A. (2001): A személyiség értelmezései. In: Oláh A., Bugán A. (szerk.): *Fejezetek a pszichológia alapterületeiből*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 329–427.
- KOVÁCS T. (2000): Beszámoló. Az éjjeli menedékhelyen, a női átmeneti szállón, az anya és gyermeke átmeneti otthonban végzett felmérések év végi összefoglalása. In: *Az Oltalom Karitatív Egyesület 2000. évről szóló beszámolója*. Oltalom Karitatív Egyesület, Budapest. 34–46.
- KOVÁCS T. (2002): „Ha lenne szabad ezer forintja?” – felmérés vendégeink körében. In: *Oltalom beszámoló. Az oltalom Karitatív Egyesület és a „Másik Kéz” Alapítvány 2002-ben*. Oltalom Karitatív Egyesület, Budapest. 61–83.
- LAKATOS M. (1993): *Hajléktalanság a nemzetközi irodalom tükrében*. Alkohológiai füzetek. 22. Országos Alkohológiai Intézet, Budapest.
- MASLOW, A. H. (1943): Elmélet az emberi motivációról. In: Oláh A., Pléh Cs. (szerk.) (1983): *Szöveggyűjtemény az általános és személyiségpszichológiához*. Tankönyvkiadó, Budapest. 373–392.
- MASLOW, A. H. (1962/1968): Egy létpszichológia felé. In: Kulcsár Zs, Lukács D., Komlósi A. (szerk.) (1992): *Függés-függetlenség*. Tankönyvkiadó, Budapest. 149–174.
- MASLOW, A. H. (1970): *Motivation and personality* (2nd ed.). Harper and Row, New York.
- MASLOW, A. H. (1971/1976): *The farther reaches of human nature*. Penguin Books, New York.
- MOLNÁR G. (2002): A hajléktalanok egészségügyi ellátása, különös tekintettel pszichés állapotukra. In: Glatz F., Vizi E. Sz. (szerk.) (2002): *Élethelyzet-életminőség, zsákutcák és kiutak*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. 137–161.
- MOLNÁR G. (2008): *A hajléktalanok lelkiállapota*. Molnár Gábor, Budapest.
- OROSS J. (1994): Hajléktalan emberek egészsége. In: Balogh M., Hegyesi G. (szerk.): *Találkozási pontok. Szociális munka és egészségügy*. Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete, Budapest. 150–158.
- ROSENBERG, A. A., SOLARZ, A. L., BAILEY, W. A. (1991): Psychology and Homelessness: A Public Policy and Advocacy Agenda. *American Psychologist*, 1239–1244.
- ROSEN, J. S. (2006): *India rejtett kincse*. The Bhaktivedanta Book Trust International, 144–145.
- SALEEBEY, D. (2000): Beyond Maslow: Asset Building with People Whose Basic Needs Are Not Met or Who Are in Crisis. *Heliogram*, 3/1. 3–6.

- SUMERLIN, J. R., NORMAN, R. L. (1992): Self-actualization and Homeless Men: A Known-Groups Examination of Maslows' Hierarchy of needs. *Journal of Social Behavior and Personality*, 7./3. 469–481.
- SUMERLIN, J. R., BUNDRICK, C. M (1997): Research on Homeless Men and Women: Existential-Humanistic and Clinical Thinking. *Psychological Reports*, 80. 1303–1314.
- SUMERLIN, J. R., BUNDRICK, C. M (2000): Happiness and self-actualization under conditions of strain: a sample of homeless men. *Percept. Mot. Skills*, 90. 191–203.
- SZŐNYI M. (1998): Jacqueline Royer Metamorfózisok tesztjének diagnosztikus alkalmazása, valamint 300 budapesti gimnazista jegyzőkönyvének feldolgozása. In: Mérei F., Szakács F. (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum II./3.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 99–163.
- TILLIER, W. (2008): Introduction of the concept of multilevel actualization. *D'browski and Gifted Education: Beyond Overexcitabilities*. Eighth International Congress of the Institute for Positive Disintegration in Human Development. August 7-9, 2008. Canmore, Alberta, Canada. 2008 Dabrowski Congress Proceedings. Assembled by Bill Tillier.
1993. évi III. törvény. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV (Letöltés ideje: 2010. július 20.)

1. MELLÉKLET

Kódolási útmutató

Kedves Kódoló!

Arra kérlek, a megkapott jegyzőkönyvekben szereplő válaszokat sorold be az alábbi 7 + 1 kategóriába. A kategórianevek alatt szereplő kulcsfogalmak és példák csak a kategória jellegének megvilágítását szolgálják, s így az egyes felsorolások nem teljes körűek. Ezért az egyes kódok abban az esetben is kiadhatók, ha egy adott válasz nem szerepel ugyan a kategória leírásában, de valami miatt megítélésed szerint mégis az adott kategóriába tartozik.

Amennyiben egy adott válasz megítélésed szerint több kategóriába is besorolható, az esetben több kódot is kaphat.

Jó munkát!

7-es kód: Önmegvalósítás szükségletét kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Önkifejezés, alkotás, önbeteljesülés iránti vágyak. Az „ideális” elérésének a vágya. Annak szüksége, hogy az ember abban tevékenykedhessen, amihez megvannak a képességei.

Például: „a teljessége miatt”, „meg tudnám mutatni azt, ami bennem van”, „alkothatnék”, „ahhoz értek”

A negatív oldalon:

Elégedetlenség, nyugtalanság érzése. Az önkifejezésre való lehetőségek hiánya. Zártság. Unalom.

Pl. „unalmas”, „nem tudnék alkotni”, „ahhoz nem értek”

6-os kód: Esztétikai szükségletet kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Szépség iránti vágy.

Pl. „gyönyörű műalkotás”, „szép”

A negatív oldalon:

Rossz külső miatti elutasítás.

Pl. „csúnya”, „nem tetszik”, „aránytalan”, „rossz ránézni”

5-ös kód: Kognitív szükségletet kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Tudás, megértés, rendszerezés, szervezés, elemzés vágya. Összefüggések átlátása és a jelentőségek utáni kutatás vágya. Kíváncsiság, rejtélyek megoldására való törekvés. Bölcsesség utáni vágy.

Pl. „mert akkor mindent értenék”, „mert akkor bölcs lennék”, „okos”

A negatív oldalon:

Szűklátókörűség, rossz értelmi képesség.

Pl. „ostoba”, „buta dolog”

4-es kód: Megbecsülés szükségletét kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Hasznosnak, értékesnek lenni. Megalapozott értékelés, önbecsülés és önérzet és mások részéről megnyilvánuló tisztelet igénye. Jó képességek, erő vágya. Függetlenség, szabadság iránti vágy. Presztízs, hírnév, elismerés, figyelem és fontosság iránti vágy.

Pl. „tisztelik”, „azt értékeli”, „fontos”, „hasznos”

A negatív oldalon:

Fölöslegesnek, haszontalannak lenni. Ártalmasnak, destruktívnak lenni. Kisebrendűség, gyengeség és elesettség érzése.

Pl. „mert megvetem”, „nem ér semmit”, „nem tisztelik az emberek”, „megalázzák”, „mert az semmire sem jó”, „mert az árt az embereknek”, „értéktelen”

3-as kód: Szeretet szükségletét kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Társas támasz szükséglete. Szeretet, elfogadás vágya. Gyengédség és valahová tartozás utáni vágy. A szeretés, szeretetadás szükséglete.

Pl. „mert azt szeretik”, „kedvelik”, „mert elfogadnának”, „ott sűrűg-forog körülötte az egész család”

A negatív oldalon:

Elutasítottság, kirekesztettség élménye. Barátok, támogatók hiánya. Támogatás hiánya.

Pl. „nem szeretem”, „azt gyűlölik az emberek”, „utálják”

2-es kód: Biztonság szükségletét kifejező válasz

A pozitív oldalon:

A biztonság keresésére utaló kifejezések. Rendezettség, kiszámíthatóság iránti igény megjelenése. Olyan környezet, olyan világ igénye, amely átlátható, szervezett és biztonságos. Védekezés, védelem igényének hangsúlyozása. A megszokottság értéként való megjelenése. Stabilitás utáni vágy.

Pl. „vigyáznának rám”, „megvédenének”, „jó helyen lennék”

A negatív oldalon:

A váratlan, veszélyes, kiszámíthatatlan helyzetek, dolgok elutasítása. A környezet ellenségességének és a veszélyes körülmények hangsúlyozása. Ártalmaktól való félelem, a sértés és a sérülékenységek megemlítése.

Pl. „folyton vernének”, „a rossz körülmények miatt”, „megrongálnának”, „veszélyes”

1-es kód: Fiziológiai szükségletet kifejező válasz

A pozitív oldalon:

Az alapvető fiziológiai szükségletekkel (éhség, szomjúság, kellemes körülmények, megfelelő hőmérséklet, szexualitás stb.) kapcsolatos válaszok.

Pl. „akkor mindig lenne mit ennem”, „sose fáznék”, „jól tartanának”

A negatív oldalon:

Rossz szag vagy íz miatti elutasítás. Fájdalom. Undor. Nélkülözés (éhség, szomjúság, nincstelenség stb.).

Pl. „büdös”, „mindig szomjas lennék”, „éhen halnék”

0-ás kód: A fenti hét kategóriába besorolhatatlannak ítélt válasz